

לצמח במילים

המילים שלך יוצרות מציאות אחרת

מאת: רפאל מזרחי

כל הזכויות שמורות
ל"כל המלמדים" תשפ"ג 2023

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מהחומר בחוברת זו. שימוש מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת מהמחבר בכתב מהמו"ל.

להארות ניתן לשלוח מייל לכתובת
kol.amelamdim@gmail.com

מאת רפאל מזרחי

הקדמה

בסימפוזיה של החינוך, כוחן של מילים עצום לאין ערוך, בדומה למנצח מופתי שמנחה מקהלה מפוארת. כמו שרביט המנצח, למילים שאנו מדברים לילדים יש השפעה עצומה, המילים מעצבות את אישיותיהם, מטפחות את הפוטנציאל שלהם ומלחינות את מנגינות חייהם.

כשם שכל תנועה של המנצח מוציאה מהרכב מנגינות הרמוניות, למילים שאנו בוחרים כמחנכים יש את היכולת לפתוח את הכישרונות החבויים בתוך כל ילד. במגע עדין, המילים שלנו יכולות להצית את התשוקה שלהם, לעורר את היצירתיות שלהם ולהטמיע בהם אהבה ה', ומידות טובות, המנגינה שלך מהדהדת לאורך כל חייהם שלהם.

כפי שהמנצח מתזמר במיומנות את המקהלה, מנחה כל קול להשתלב בצורה חלקה, כך גם למחנכים יש את הכוח לטפח אחדות, והבנה באמצעות המילים שלהם. בעזרת כמה תנועות פשוטות המקהלה מבינה את השלב הבא, כך גם אנו יוצרים מרחב של הקשבה ומשמעת על ידי כמה תנועות ומילים פשוטות. ילדים מרגישים שהם מוערכים ומועצמים וכל זה בזכות מילותיך.

האומנות של המנצח טמונה לא רק בהבאת האחדות של המקהלה אלא גם בטיפוח החוזקות האישיות של כל נגן. כמו כן, כמחנכים, יש לנו את היכולת להכיר ולהעצים את הכישרונות, תחומי העניין הייחודיים של כל ילד. באמצעות המילים שלנו, אנו יכולים לרומם את רוחם, לאשר את יכולותיהם ולעזור להם לגלות את המנגינות יוצאות הדופן שלהם.

נזכור שכשם שמנצח מעצב את הטון והלך הרוח של יצירה מוזיקלית, המילים שלנו מעצבות את אוירת הכיתה. בעזרת מילות עידוד, סבלנות, רוגע אנו יוצרים סביבה שבה ילדים מרגישים תמיכה, השראה ולהוטים להגיע לשיאים חדשים.

אז, הבה נאמץ את כוחן של המילים שלנו כמחנכים ומנצחים כאחד. כאשר אנו מובילים מתוך כוונה, ואמונה בפוטנציאל של כל ילד, אנו מייצרים הרמוניה בקול, מעצימים אותם לזרוח בבהירות, כל תו מוסיף עושר לסימפוזיה הגדולה של החיים.

כדי לתת למילים שלך משמעות **חזקה** אצל התלמידים ולגרום להם שיבינו יפנימו ויפעלו על פי הוראותיך - וילמדו מדבריך, עליך לנקוט בכמה צעדים בסיסים אבל קריטיים בדרך למטרה זו. הדבר הראשון כדי לגרום לדיבורך להתקבל ולהתיישב על ליבם הוא- **לבנות מערכת יחסים בריאה וחיובית עם התלמידים שלך:**

בלי לבנות מערכת של אמון הדדי ויחס מכבד **התלמידים לא יאמינו שדרישותיך נועדו לטובתם.**

כשאתה מראה לתלמידים שאתה מכבד ומעריך אותם, היחס שלהם כלפיך משתנה. את המערכת יחסים החיובית הזאת כדאי לבנות כבר בתחילת השנה, על ידי גילוי עניין בחייהם, הקשבה לדאגותיהם והתייחסות מכובדת לכל אחד מהם.

גם אם זה גוזל זמן מהשיעור או מההפסקה שלך, הדבר נותן לתלמידים הרגשה שהמלמד שלי מתעניין בי - אכפת לו ממני וגורם לתלמיד את ההבנה שהמלמד רוצה אך ורק בטובתי, וממילא תקבל מהתלמיד את המאמץ לשמוע בקולך ולמלא אחר הוראותיך!

"שמאי אומר... והוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות" (אבות א, טו)
פירש רבנו יונה: "שיראה להם פנים של שמחה, כדי שתהא רוח הבריות נוחה"

הוסיף רא"א דסלר זצ"ל: היינו מצפים שמאמר זה ייאמר מפי הלל, שאמר הוי אוהב שלו' ולא מפי שמאי, שמידתו היא מידת הדין, אלא לומדים מכאן, שדווקא מידת הדין מחייבת את הסבר פנים יפות. זה מה שאני חייב לתת לכל אחד, כי זה מגיע לו. על ידי סבר פנים חמורות ועצבות אני עלול לצער בני אדם. (נאמר בספר יראים [עמוד היראה סי' נא]): "וכשם שיש אונאה בדברים, יש אונאה בעין הרע, שמראה פנים רעים, שמסור ללב".

(הרב חיים פרינדלנדר זצ"ל, שפתי חיים- מועדים עמ' 12)

חיזוקים

תשתמש תמיד בחיזוקים, חיזוק חיובי הוא כלי רב עוצמה בניהול הכיתה.
כאשר תלמידים מפגינים התנהגות טובה, תגמל אותם בשבחים, במקום להעיר למה אתם לא פותחים ספר
תאמר "כל הכבוד ליוסי שפתח את הספר לפני כולם",
תיווכח שבמחמאה זו השגת את התוצאה בצורה הרבה יותר מהירה וטובה מאשר אם היית אומר "יוסי למה
לא פתחת ספר אני ממש מאוכזב ממך".
תזכור שמשווא חיובי יכול להיות לא רק על ידי או תגמולים מוחשיים כגון מדבקות פרסים ומתנות,
משווא חיובי יכול להספיק במילים.
לעיתים אין מנוס והחיזוק צריך להיות על ידי גערה או הענשה,
במקרה כזה תשתדל כמה שאפשר להעיר בדרך רמז, כדי לא לבייש את התלמיד.

”רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ אֹמֵר, יְהִי
כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חֲבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ.”
(משנה, מסכת אבות – פרק ד,
משנה ט)

רבי פנחס אמר: אחר ארבעים שנה
רצה משה להזכיר לישראל ולומר
להם זוכרים אתם שאמרתם במדבר
"היש'ה' בקרבנו אם אין"
אלא אמר משה אם אני אומר לישראל
כך הרי אני מגלה את פיניהם והמגלה
פנים אין לו חלק לעולם הבא, אלא אני
אומר להם מעשה עמלק והם מבינים
מה שכתוב לפניו"
[פרקי דר"א ח"ד]

שפה ברורה

"אמר רשב"ל אסור לת"ח להורות הלכה בצבור עד שיהיו דברי תורה ערבין על שומעיהן ככלה שהיא ערבה לבעלה... שנאמר "ויתן אל משה ככלותו" [תנחומא פרשת כי תשא סימן ט"ז]

בעיות רבות של משמעת נגרמות היות והתלמידים לא הבינו את מה שהמלמד אמר,

ולכן בכל דרישה וכל בקשה תדבר עימם "ברחל ביתך הקטנה"

תסביר את עצמך לפרטי פרטים

לדוגמה - לא מספיק להגיד לפני יציאה לברכה היזהרו מסכנה!

תציין מהם הסכנות שעלולות להיות, (החלקות בשפת הברכה, התייבשות מהשמש, כוויות מהחום, וטביעה במים)

ציין את הדברים בצורה ברורה ומפורשת ותמנע מבעיות בהמשך.

ישנם דברים שכן צריכים להאמר בשפה ברורה ותמציתית. כגון פקודות ודרישות, שבהם אם תאריך מידי אתה עלול לאבד את הילד, ולכן תדבר באופן קצר ברור ובטוח.

כמו כן הימנע משימוש באוצר מילים מורכב או במושגים שהתלמידים אולי לא יבינו.

השתמש בטון מוצק והחלטי שמראה לתלמיד שאתה עומד מאחורי מילותיך, לא בטון גבוה מדי שמראה לתלמידים שהנך צריך לצעוק בכדי שיקיימו את דבריך, ולא בטון נמוך מדי שמשדר חולשה והססנות.

"ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה, עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר... אע"ג דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם למימרינהו בניחותא כי הכי דליקבלינהו מינה" [שבת לד]

הקשבה פעילה

כל שיעור שהנך מוסר חייב להיות בשיתוף עם התלמידים, כשאתה מעביר שיעור לילדים ומרגיל אותם שתמיד בסוף נושא או בסוף קטע אתה מצפה לתגובה מהם, התלמידים אוטומטית מקשיבים הרבה יותר טוב לדברך,

ובכדי שהקשבה פעילה תצליח עם התלמידים אתה צריך לתת תגובה להיענות שלהם, תחמיא לילד ששאל שאלה והשתתף, אפילו אם ניסה לענות על תשובה ולא הצליח תשבח אותו על כך. ואם תחזור על דבריו באופן מפרגן שמראה לתלמיד ששמעת והבנת את מה שהוא אומר. זה יעזור לך לבנות אמון וקרבה עם התלמיד שלך. בנוסף, ע"י שיתוף ושמיעת התלמידים תיווכח לראות על ידי תגובותיהם האם הצלחת להעביר את הנלמד כפי שציפית או שהם בכלל הבינו אחרת.

אמר רבי חנינא: "הרבה למדתי
מרבوتي, ומחבירי – יותר מרבوتي,
ומתלמידי – יותר מכולן"
(תענית ז').

וב"צוואת רבי אליעזר": "הט אזניך
ושמע דברי חכמים, ואל תהי בז
לכל אדם, כי כמה מרגליות ימצאו
באפרקסותו [=צעיפון] של עני"
(שם, סעיף כ').

עזרים חזותיים

עזרים מוחשים כגון, תרשימים, תמונות, מצגות יעילים מאוד בסיוע לתלמידים ומאפשרים לך להסביר מושגים מורכבים על ידם.

המילים שלך מקבלות משמעות עמוקה וברורה יותר על ידי העזרים, בנוסף העזרים מסיעים גם לעזור לשמור על מעורבות וריכוז של התלמידים במהלך השיעורים, ולעניין אותם בחומר הנלמד, מה גם שלמידה חווייתית נחרטת בראשו של התלמיד לשנים רבות.

הומור

רבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מלתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא (שבת ל:)

ההומור יכול להיות כלי רב עוצמה בניהול כיתה. אך הוא עלול להיות גם מסוכן, ההומור מצד אחד יכול לעזור לשבור את הקרח וליצור סביבת למידה נינוחה וחיובית. אך מצד שני אם לא תדע להשתמש בו בצורה נכונה אתה עלול לאבד את הסמכות והמשמעת שלך. תזכור, אתה המלמד שלהם ולא החבר הבדחן שלהם!

כאשר אתה משתמש בהומור היזהר לא להשתמש בו בצורה שעלולה חלילה לפגוע בתלמידים.

"שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה: במה הארכת ימים?
אמר להם: מימי לא נתכבדתי בקלון חבירי, ולא עלתה על
מיטתי קללת חבירי, וותרן בממוני הייתי"
(מגילה כז: כח.)

סיפורים

"ידע בר קפרא למשך את לב שומעיו כבחבלי קסם. מעשה ברבי, שעשה משתה והזמין אליו גם את בר קפרא. מה עשה בר קפרא? על כל תבשיל ותבשיל, שהיו מגישים לפניהם, היה אומר הרבה משלי שועלים והיו ערבים דבריו על השומעים יותר מן הסעודה, והיו התבשילים עומדים על השולחן ומצטננים והמסובים לא היו טועמים כלום".
(מדרש ויקרא רבה, כח)

"דיש שני מיני תוכחת מוסר, כי לכשרים אומרים בלי משל ומליצה - רק מפורש וכו', מה שאין כן כשרואין דלא אכשיר דרי-צריך המוכיח להלביש דברי מוסרו במשל ומליצה".
(הבעש"ט, עה"ת פר' נשא)

השתמש בסיפורים כדי להמחיש נקודות מפתח ולהפוך את השיעורים למרתקים ובלתי נשכחים.

סיפורים לילדים יכולים להשפיע לטובה על החינוך שלהם במובנים רבים. כמובן שסיפורי חז"ל וסיפורים על גדולי ישראל מכניסים לתלמידים יראת שמים ושאילות קדושה

אך אפילו סיפורים פשוטים מחוללים שינויים עצומים בעולמם של הילדים, כיוון שילד אוהב לדמיין ולחלום, על ידי הסיפור הוא מפנים את המסרים כראוי וחווה את דבריו בצורה עוצמתית.

כמה מעלות טובות יש בסיפורים

1. הופך את הלמידה למעניינת ובלתי נשכחת- כאשר ילדים מעורבים בסיפור, סביר יותר שהם זוכרים את המידע המוצג. לפעמים שיעורים שלמים נזכרים לתלמידים רק בזכות סיפורים שסופרו במהלכם.

2. מפתח אמפתיה והזדהות עם האחר- ילד לעיתים מתקשה להבין מה החומרה במעשיו, אך אם נצייר לו סיפור וניתן לו לחוש את הדמויות ולהזדהות עם המקרה, ההבנה של המקרה תהיה יותר קלה עבורו. על ידי הסיפור התלמידים מצליחים לראות את העולם מנקודות מבט שונות ולהבין את הרגשות והחוויית של אחרים.

3. מפתח מיומנויות שפה כגון אוצר מילים רחב יותר, מושגים חדשים, רגשות שונים, הבנה וחשיבה מעבר לקופסה- ילדים דרך הסיפור נחשפים למושגים חדשים שהסבירות שילמדו אותם מסביבתם נמוכה. (פעם סיפרתי בכיתה נמוכה על עגלון שרכב על סוס ואחד התלמידים שאל אותי בתמימות האם עגלון זה הבן של הפרה? בזכות הסיפור התלמיד למד מושג חדש שלא ידע)

4. מקדם את היצירתיות והשימוש בדמיון שלהם כדי לחקור רעיונות ומושגים חדשים- אינו דומה ילד שאומרים לו אתה יכול להיות גדול הדור לילד שמספרים לו איך גדולי ישראל התנהגו כאשר היו בדיוק כמוהו בהיותם ילדים קטנים, הילד חש קשר ומפתח את דמיונו איך וכיצד הוא יצליח להיות גם ת"ח עצום.

5. מסייע בפיתוח ביטחון העצמי- ישנם רגשות שילדים חושבים שרק הם חווים אותם, ולעיתים הדבר מזיק לדמיון העצמי שלהם, הילד חש פחד וחושב לעצמו למה אני מפחד? ומסיק לעצמו כי אני חלש, אני לא בסדר, דרך הסיפור הוא מגלה שפחד וכישלונות אלו דברים טבעיים שישנם אצל כולם. פחד דאגה עצב וכל עולם הרגשות זה דבר טבעי המצוי אצל כולם וכל אחד מתמודד עם זה בדרך שלו, רק צריך לדעת כיצד להתמודד.

צריך לדעת איך לספר סיפורים

אז איך משתמשים בסיפור כדי לגרום לו להיות משכנע ואפקטיבי עבור הילדים?

הנה כמה טיפים:

1. **השתמש בשפה המתאימה לגיל:** כל סיפור ניתן לספר אותו בכמה צורות וכמה רמות, תפקידך להנגיש את מה שאתה מספר בשפה המתאימה לגיל ולרמת ההתפתחות וההבנה של הילדים.
 2. **השתמש בקולך:** כדי לרגש, למתוח, להצחיק, תשחק בקול שלך תשנה לקול של אדם רע שאתה מספר את מעשיו ותשנה לקול עדין כאשר מסופר על אדם טוב, (קשיש וקטן, הכל לפי הסיפור), כמובן כל זה ברמת הגיל המתאים, (במדריך "הקול הוא הכל" אנחנו מדברים על הנושא באריכות).
 3. **השתמש בהבעות פנים:** ככל שהסיפור יהיה מותח יותר פניך יראו זאת, ככל שהוא מצחיק תנועות הגוף שלך והבעות פניך יוכיחו זאת, סיפור הוא 'הצגה' שאתה השחקן הראשי בו, ואתה בעצם מגלם את כל המסופרים. ככל שתשנה ותשחק עם ההבעות פנים הסיפור יהיה מעצים ומרתק.
 4. **השתמש בדמויות ושמות מתוך עולמם של הילדים:** הדמויות צריכות להיות מובנות ומונפשות להם בדמיון, ולכן שם קליל ודמות מתוארת היטב תעזור לילד לצייר לעצמו את הסיפור טוב יותר. ככל שהילדים יתחברו אליהן ויזדהו עם הדמויות, הסיפור נהפך למשמעותי ורלוונטי יותר לחייהם.
 5. **השתמש במסר ברור ותמציתי:** מאוד מצוי שלכל אורך הסיפור הילדים מרותקים לדברים, אך רק מגעים למוסר השכל הילדים מאבדים עניין ומתחילים לנוע בכיסאם, אל תלחם בזה, זה טבעי לגמרי. התלמיד נחת עכשיו מהעולם של הדמיון והמוח לא כזה פנוי להבנת המסר אז לכן ודא שהמסר של הסיפור יהיה ברור ותמציתי, ושהוא מוצג בצורה שקל לילדים להבין.
- סיפורים שמסופרים כראוי הינם כלי רב עוצמה בחינוך והשראה לילדים. על ידי שימוש בשפה המתאימה לגיל, חזותיים מרתקים ומסרים ברורים, אתה יכול ליצור סיפורים שהם משכנעים ומלמדים עבור ילדים.

בהצלחה מרובה,
רפאל מזרחי.

כל המלמדים

האתר המוביל למרצים, מלמדים ואנשי חינוך

